

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), 1857-1862

Geliş Tarihi:12.08.2023 Kabul Tarihi:20.10.2023

Yayın: 2023 Yayın Tarihi: 15.10.2023

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

MEKANIN ÜRETİMİ

**HENRI LEFEBVRE, Işık Ergüden (çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık, 2020,
ss. 447, ISBN 9789755706764**

Bilal ÇAVDAR¹

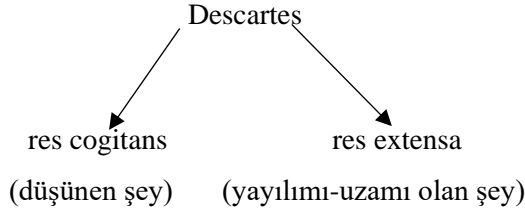
¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, bilalcavdarb@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4622-2576>

Henri Lefebvre, Chicago Okulundaki kent tartışmalarını ülkesi Fransa özelinde Avrupa'ya getiren önemli bir düşünce insanıdır. Belki de bunun meydana gelmesinde en önemli nedenlerden birisi 1920-1930 yılları arasında iki yıl Paris'teki taksit şoförlüğü deneyimi olarak görülebilir. Bu meslek Lefebvre'nin kenti, mekanı, mekanla ilişkiyi düşünebilmesinin bir vesilesi olmuştur. Buna ek olarak 1966-1973 yılları arasında yapmış olduğu seyahatlerle farklı ülkelerdeki şehirleri deneyimleme imkanı bulmuştur. "Mekanın Üretimi" eseri meydana gelene kadar olan süreçte Lefebvre önemli yayınlar yapmıştır. Özellikle 'Şehir Hakkı' eseri kent alanı üzerindeki programını ifade etmiş olduğu bir manifesto niteliği taşımaktadır. Sanayileşmenin yoğunlaşması, şehrin tüketiminin üst sınıfları alt sınıflar lehine yoğunlaşmasına neden olurken bu durum eşitsizliğin şehir mekanı üzerindeki görünürlüğünü yansıtmıştır. Şehir yaşamının yıkılması ve insan yaşantısının değer biçiminin değişmesine neden olan bu durum toplum ve toplumsallığının değer kaybetmesine yol açmıştır.

Lefebvre'nin mekan anlayışı neyin üzerinde biçimlenmektedir? Lefebvre'nin Mekanın Üretimi eserinde geçmişten gelen mekan anlayışına ya da kavrayışına eleştirel bir yaklaşım göstererek bu eleştireliliğini gerekçelendirme amacı taşıdığı görülmektedir. Mekanın, tarihsel olarak boş alan imgesi üzerinde düşünüldüğünü belirtmektedir. Mekanın bu kullanımı Öklid Geometrisinin sonsuz ve eş yönlü (izotropik) mekanında bulunmaktadır. Lefebvre buradan hareketle mekana ilişkin en yaygın anlamın matematiksel bir niteliğe sahip olduğu yargısına varmıştır. Ona göre salt matematik üzerinden mekanın canlı, devingen ve değişen yapısı tek başına açıklanamaz. Mekanla ilişkin Lefebvre 'ye kadar olan var olan algıyı üreten ve onu dönüştüren düşünsel ya da kuramsal kavrayış Kartezyen mekan anlayışı olarak nitelenmiştir. Kartezyen mekan anlayışıyla Descartes felsefenin hem pratik hem de teorik ön yargısını taşımaktadır. Descartes'in yapmış olduğu "*res cogitans*" ve "*res extensa*" olarak kavramlaştırma bu düşünüşün gösterge mahiyetini taşımaktadır.

Descartes'te mekan, düşünme ediminde karşıya alınan; nesneleştiren, durağan ve tasarlanabilir olan bir şeye dönüşmektedir. Bununla birlikte Lefebvre

kartezyen mekan anlayışını mekanın düşünömselliği için bir dönüm noktası olarak görmektedir. Aristo'dan Descartes'te kadar gelinen süreç boyunca mekan zamanla birlikte adlandırma ve sınıflama yoluyla duyuların kesinliğini sağlayan bir kategori olarak görölmüştür. Kartezyen mekan anlayışında ise varlığa ait olan mantıksal bir niteliğin taşıyıcısı olarak anlaşılmaktadır.

Lefebre 'ye göre zaman ve mekana ait ikinci düşünömsel hamle Immanuel Kant'la gerçekleşmiştir. Ona göre Kant kartezyen düşöncenin tamamlayıcısıdır. Aristo'nun kategori kavramını canlandırarak ona yeni bir form kazandırmıştır. Zaman ve mekanın “*experianta*” yani deneyimlerinizin dış dünyaya ait bilgimizin ön koşulu olduğunu belirtmektedir. Kant'ta mekan yalnızca zihinsel bir nitelik olmaktan ziyade zaman ve mekanın görüntüleri sınıflayarak bilginin oluşumunu sağlayan ön koşul olarak görölmüştür.

Lefebre ise toplumsal yaşamın mekandaki açılımlının nasıl olacağıyla ilgilenmiştir. Mekanın zihin dışındaki dünya ve doğayla olan ilişkisinin nasıl kurulacağına anlamak istemiştir. Toplumsal mekanın olanaklılığının sorgulanması onun temel merakını taşımaktadır. Bunun devamında Lefebre mekanı bütönsel bir biçimde görebileceği bir yere yerleştirmiş durumdadır. Bu yer toplumsal mekan ve onun üretimidir. Lefebre'deki mekan üretimin toplumsal bir üretim olduğu görölmektedir. Her toplum kendi mekanının üretimi olmakla birlikte toplumsal mekan da toplumsal bir üretimdir.

Lefebre, Heidegger'in mekan yorumunun mekanın tüm tarihsel ve düşünösel söylemi açısından bir dönüm noktası olduğunu düşünmektedir. Heidegger'e göre mekan, varoluşun dünya içindeki varlığını kökensel açıdan uzamsaldır. Lefebre bu

yorumu “bedeni” öne çıkartarak dönüştürmüştür. Ona göre mekan yalnızca geometrik alana indirgenirse mekan algısı ile mekan tasarımı arasında büyük bir açıklık meydana gelecektir. Toplumsal üretim ilişkilerinden, yasallaşmış ideolojinin sunduğu bilgiye hatta teknolojik ütopya kadar her şey mekanın izdüşümüdür. Bu kavram mimaride, kentte yaşama dinamiklerinde ve şehir planlamacılığı gibi biçimlerde olabilmektedir.

Lefebvre kapitalizmin türleri üzerinden bilginin farklı biçimsellikler gösterebileceğini düşünmüştür. Bilginin ikili bir yapısı olduğunu söyleyen Lefebvre, diyalektik bir çözümleme yaparak gerçekliğin doğasındaki çelişkiye vurgu yapmaktadır. İktidara (hegemonya) hizmet eden bilgi ile onu yanlışlayan bir bilgi söz konusudur. Buradan hareketle Modern toplumun, baskılayıcı ve özgürleştirici güçleri bir arada tuttuğunu belirtmiştir.

Modernliğin kapitalist üretiminde özgürlüğün maddi ve teknolojik potansiyeli oldukça fazladır. Özgürlüğün gerçekleşebileceği alanlar çoğalmaktadır. Bunun yanında yabancılaşmanın öznel ve nesne etkileri tüm bu artmakta olan seçeneklere göre şiddetlenmektedir. Bu durum hem kapitalizmin en temel gerilimi hem de toplumsal yaşamın dönüşebilme olanağıdır.

Lefebvre ‘ye göre mekan karmaşık toplumsal ilişkilerde ve üretim biçiminde yalnızca uzamsal ve fiziksel bir şey olarak anlaşılmaz. Mekan halihazırdaki üretim biçimine özgü değildir. Aynı zamanda bir eylemdir. Önemli olan mekanın nasıl hizmet ettiği ve hegemonyanın onu nasıl kullandığıdır.

Lefebvre ’deki mekan çok yönlü ve boyutlu bir mahiyette sahiptir. Fiziksel ve zihinsel mekana ek olarak toplumsal mekanın olduğunu da açıklamıştır. Yapmış olduğu mekan çözümlemesinde mekan ona göre diyalektik bir oluşumdur. Bu oluşumu anlatan en uygun kavram ise mekanın üretimidir. Lefebvre mekanın üretiminde yalnızca maddi şeylerin üretiminden bahsetmemektedir. Buradaki üretim aura üretmek, şehir merkezleri, meydanlar, kurumlar ya da bilgi üretmek dolayısıyla toplumu oluşturan her şeyi üretmektir. Lefebvre’de mekanın canlılığına ek olarak an’ın yaşanımsal önemi de söz konusudur.

Lefebvre'nin mekan üçlemesi; sorgulamadan yaşamış olduğumuz ve mekan odaklı pratiklerimi ve alışkanlıklarınızı biçimlendirme algılanan mekan; “mekanın tasarımı”, kavramsal ve soyut kavramlarını mekanı planlama ve düzenlemeyi biçimlendirme “tasarlanan mekan”. Aykırı, köktenci, devrimsel rutine ara veren sanat gibi belirsizlik ve us dışı olana taşıyan “yaşayan mekan” söz konusudur.

Lefebvre'ye göre günümüz insanının anlamı ve belirlenimi ne homo sapiens ne de homo faber ile betimlenemez Modern insanın var oluşunu anlatacak nitelikler tüm belirlenimlerin sınırlarının aşılmasıyla olanaklı hale gelecektir. Gündelik insanın varoluşun tasvir edilmesi durumu. İnsan betimlemesini neşelenen, öfkelenen ve oyun oynayan insan olarak yapmaktadır. Bu çözümler yoluyla homo ridens (gülen, çöşkulu insan), homo ludens (oyun oynayan insan) betimlemesini uygun görmüştür.

Gündelik yaşamın diyalektiğinin çözümlenmesi. Lefebvre dönüşümün gündelik yaşamda belirginleşmekte olduğunu bildirmiştir. Gündelik varoluşunda insanı belirleyen tek şeyin ise beden olduğunu düşünmektedir. Lefebvre'deki mekan çözümlenmesi doruk noktasına beden ile ulaşmaktadır. Beden toplumsal eylemin ve oluşmakta olanın bir parçası olarak görülür.

Beden haz, arzu, cinsellik, fizyolojik gereksinimler ve şölenler olarak kendini aşarak gündelik yaşamın yoğun ve aşırı anlarını üretmektedir. Beden hem arzulayan hem acı çeken hem de manipüle eden bir varoluşa sahip durumdadır. Beden Lefebvre'ye göre biyolojik ve toplumsal arasında açılan gerilimin ta kendisi olarak görülür. Cinsellik, kırılganlık, toplumsal roller, düşünsel boyut her biri aynı varoluşsal değerde bedenin karmaşık yapısında kendi ritmiyle açığa çıkmakta olmaktadır. Beden aynı zamanda pratik ve duyular alanıdır. Bu alanda kokular, tatlar ve temaslar algılanabilmektedir. Mekan insanın kendi içliğine bedeni kadar yakındır. Bireyler modern yaşamın getirmiş olduğu sıkıntı, çelişki, bozukluk ve yıkılışları mekanda kendi bedenleri üzerinden deneyimlemektedirler. Mekan yaşamın gerçekleşmesine özgü mücadelelerin neşv-ü neva bulunduğu alanıdır. Bundan dolayı mekan politiktir. En kökensel politika mekanın politikasıdır.

Sonuç olarak mekanın kapitalizmin tekelindeki tutsaklığından kaçış yolu onu sınırlayan, indirgeyen ve soyutlayan tüm yaygın anlamlarından özgürleştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Mekan belli bir kod ve örüntü sistemine esir edilemeyecek kadar önemli bir olgudur. Lefebvre'ye göre mekanın ritminin dinlenebilmesiyle mekanın üretimine dahil olunabilir. Bu üretim en başından bedenimiz olarak gerçekleşmektedir. Mekan birey tarafından oluşturulan bir anlatı olmaktan ziyade bizzat onun bedenidir.

Kaynakça

Lefebvre, H. (2019). *Mekanın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.